

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4

No 6

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Elektron nashr. 581 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 30-iyunda ruxsat etildi.

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi

Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi

Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati

Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri

Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari

Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati

Axmedov Sayfullo Normatovich, i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori

Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., Navoiy davlat pedagogika instituti rektori

Siddiqova Sadoqat G'afforovna, p.f.f.d., (PhD), Buxoro muhandislik-texnologiya instituti rektori

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU Hududiy ta'lim muassasalari va markazlar bo'yicha prorektor v.b.

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TDIUprofessori

Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori

Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori

Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d., TSUE professori

Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, i.f.f.d., TDIU dotsenti

Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari

Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i

Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori

Musayeva Shoirazimovna, SamDu IS instituti professori

Cham Tat Huei, (PhD) USCI universiteti professori, Malayziya

Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d.,(PhD) "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari

Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d.,(PhD) TAQU katta o'qituvchisi

Djudi Smetana, p.f.n., Pittsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH

Krissi Lyuis, p.f.n., Pittsburg davlat universiteti dosenti, Pittsburgh, Kansas, AQSH

Ali Konak (Али Кўнак), i.f.d., prof., Karabuk universiteti dosenti, Turkiya

Glazova Marina Viktorovna, i.f.n., "LUKOIL-Energoservis" Kompaniyasi iqtisodchisi, Moskva.

Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., (PhD) TDIU dotsenti

Sevil Piriyeva Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti

Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Oqil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Abdurakhmanov Kalandar Khodjaevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan

Rae Kwon Chung, honorary professor of TSUE, Nobel laureate, South Korea,

Osman Mesten, member of the Turkish Parliament, head of the Turkey-Uzbekistan Friendship Society

Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, DSc, Prof., Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Buzrukkhanov Sarvarkhan Munavvarkhanovich, DSc, Deputy Minister of Higher Education, Science and Innovation of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Durbek Kudratillayevich, DSc, Prof., Deputy of the Legislative Chamber of the Oliy Majlis of the Republic of Uzbekistan

Akhmedov Sayfullo Normatovich CSc, Prof., Rector of Academy of Labor and Social Relations

Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, DSc, Prof., TSUE Vice-Rector for Scientific Affairs and Innovation

Kalonov Mukhiddin Bakhritdinovich, DSc, Prof., Rector of the Navoi State Pedagogical Institute

Siddikova Sadokat Ghaforovna, PhD, Rector of the Bukhara Institute of Engineering and Technology

Khudoykulov Sadirdin Karimovich, DSc, Prof., acting Vice-rector for regional educational institutions and centers of TSUE

Yuldashev Mutallib Ibragimovich, DSc, Prof., of TSUE

Samadov Askarjon Nishonovich, CSc, Prof., of TSUE

Slizovsky Dimitriy Yegorovich, DSc, Prof., of the People's Friendship University of Russia

Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, DSc, Prof., Rector of International "Nordic" University

Akhmedov Ikrom Akramovich, DSc, Prof., of TSUE

Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja ugli, DSc, Prof., of TSUE

Utayev Uktam Choriyeich, Deputy Head of the DGPO of the Republic of Uzbekistan

Ochilov Farkhod, Head of the DCECGPO of the Republic of Uzbekistan

Eshtayev Alisher Abduganievich, DSc, Prof., of TSUE

Shoira Azimovna Musaeva, professor of SamDu IS Institute

Cham Tat Huei, PhD, professor at USCI University, Malaysia

Akhmedov Javokhir Jamolovich, PhD, deputy of executive director of the "El-yurt umidi" fund

Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, PhD, Senior Lecturer at Tashkent University of Architecture and Construction

Judy Smetana CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Chrissy Lewis CSc, Associate Professor, Pittsburgh State University, Pittsburgh, Kansas, USA

Ali Konak DSc, Prof., Associate Professor of Karabuk University, Turkey

Glazova Marina Viktorovna, CSc, economist at LUKOIL-Energoservis Company, Moscow.

Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, associate professor of TSUE

Sevil Piriyea Karaman, PhD, doctoral student at Ankara University, Turkey

Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, independent researcher of TSUE

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor

Aliyev Bekdavlat Aliyevich, f.f.d., TDIU professori

Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori

Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti

Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti

Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti

Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti

G'afurov Doniyor Orifovich, p.f.f.d., (PhD)

Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti

Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti

Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti

Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Oliy ta'lim islohotlarida – muhandislik maktablarini institutsional rivojlantirish asoslari	16
Qo'ng'irotboy Avezimbetovich Sharipov, Abduqunduzova Nazokat Usmonqulovna	
Xufiyona iqtisodiyot mamlakatimiz rivojiga to'siq bo'lmoqda	20
Muxiddin Kalonov	
"Yashil" iqtisodiyotni moliyalashtirish amaliyotini takomillashtirish	24
Muhammadiyeva Maftuna	
Oliy ta'lim tizimidagi islohotlarda innovatsion yechimlarning zarurati	27
Abduqunduzova Nazokat Usmonqulovna	
Hududiy turizm rivojlanishining iqtisodiy samaradorligini oshirishda ish beruvchilar va yonlanuvchilar o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlarni aniq sotsiologik baholash.....	31
Dustmurodov Orifjon Ismatilloevich	
Перспективы развития средств размещения в экологическом туризме на охраняемых природных территориях Узбекистана.....	40
Ахмедходжаев Равшан Темурович	
Bank kartalari orqali ko'rsatilayotgan xizmatlari bozorining rivojlanish borasidagi asosiy tendensiyalari va muammolari	49
To'irov Yunus Alamovich	
Kichik biznes subyektlarida innovatsionraqabatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarish orqali import o'rnini bosish strategiyasini shakllantirish istiqbollari.....	55
Rustamov Alisher Raxmataliyevich	
Nodavlat umumiy o'rta ta'lim maktabning faoliyati samaradorligini aniqlashda innovatsion usullardan foydalanish.....	62
Ustadjalilova Xurshida Aliyevna	
Tijorat banklarida bank risklarini boshqarishning strategik ahamiyati.....	67
Altibayev Xudayberdi Kuvandikovich	
Klaster iqtisodiy subyekt sifatida: mohiyati va tasnifi.....	71
Usmonov Sharofiddin Pazlitdinovich	
Tijorat banklari tomonidan yoshlar tadbirkorlik faoliyatini kreditlashning nazariy-uslubiy jihatlari.....	76
Asrorov Azizbek Isomiddin o'g'li	
Oliy ta'lim muassasalari xalqaro tasnifi: nazariya va tendensiya.....	81
Yuldashev Iskandar Bahromovich	
Iqtisodiyot transformatsiyasi sharoitida xo'jalik yurituvchi subyektlar moliyaviy resurslarini boshqarishda metodologik yondashuvlar va ilmiy qarashlar	86
Jiyanova Nargiza Esanboyevna	
Davlat-xususiy sheriklik munosabatlarini samarali tashkil etish mezonlari va omillari.....	93
Z. Abdikarimova, S. Madaminov	
Savdo korxonalari boshqaruv samaradorligini oshirish imkoniyatlari.....	97
Q. J. Mirzayev, Sh. M. Islomov	
Sociological Assessment of Migration Processes	102
Gulmurodov Kamoliddin Abdukodir ugli	
Current issues of business management in the context of digitalization of the economy	112
Safarov Bakhtiyor Djurakulovich, Kadirova Zulhumor Namazovna, Dadabaev Kuchkor Abdullaevich	
Методические основы маркетинговых стратегий акционерных обществ.....	118
Эркинов Шахзод Баходир ўғли	

Insurance Mechanisms in Foreign Trade: Mitigating Risk and Facilitating Global Commerce	125
Abirkulova Sohijjamol	
Improving the Conceptual Framework for Modernizing the Tax System (Using the Example of Uzbekistan)	130
Bakhrom Nomazov	
Ayollarning inson kapitalini rivojlantirishda kraudfanding platformasining ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati	136
Bozorova Saxobat Abdujapparovna	
Evaluating the Environmental Sustainability of Uzbek Firms in the Green Economy.....	142
Nurbek Xalimjonov Ulugbek ugli	
O'zbekiston iqtisodiyotini innovatsion rivojlanishida inson kapitalining roli	148
Eshmirzayev Faruddin Ilhomjonovich, Salimova Zaxro Sobirjon qizi	
Agroklasterlarda asosiy vositalarni modernizatsiyalash va ta'mirlash xarajatlarini tahlil qilish	155
G'afforov Ilhomjon Ilyosjonovich, Mirzayev Behzod Abdug'ofur o'g'li, Narzullayev Nodirbek Aziz o'g'li	
Improving the Practice of Increasing the Effectiveness of Managing Innovation Processes in Commercial Banks	160
Juraev K. T.	
Tadbirkorlik subyektlari eksportini rivojlantirishda raqamli platformalardan foydalanish	164
Mamasoatov Dilshod Ravshanovich	
Iqtisodiyotni raqamlashtirish va yashirin iqtisodiyotni kamaytirishda solliqlarning roli va ahamiyati.....	169
Madraximov Baxtiyorjon Ortiqboy o'g'li, Rizayev Xabib Abduraufovich, Namazov Sa'dulla Namozovich	
O'zbekistonda "yashil" iqtisodiyotga o'tishning joriy holati tahlili.....	175
Rahmatullayeva Dilbar Olimovna	
Buxoro viloyatida savdo xizmatlari raqobatbardoshligini baholash uslubi-yatini takomillashtirish..	181
Raxmatov Akmal Anvar o'g'li	
The Contribution of Transport in the Development of Tourism Industry (Case Study: Uzbekistan).....	187
Rofeeva Rukhshona Shavkatovna	
Yoshlarning sayohat manzillarini tanlashdagi omillar	192
Qurbanbayev Shuhrat Bakbergenovich	
Improving the Effective use of Funds From Taxes and Fees in Kashkadarya Region	196
Shakhzod Zokhidov	
Iqtisodiyotning innovatsion rivojlanishi sharoitida sanoat korxonalarida iqtisodiy salohiyatni boshqarish	202
Kadirova Shaxnoza Ilhomovna	
Yangi O'zbekiston oliy ta'lim muassasalarida kadrlar tayyorlash masalalari.....	207
Usmonov Baxodir Suvonqulovich	
Temir yo'l transportida innovatsion faoliyatni rivojlantirish yo'llari	211
Nasimov Shavkat Vasiyevich	
O'zbekistonda banklararo raqobat.....	219
Zunnunova Xulkar Muxtorovna	
O'zbekistonning xalqaro moliya tizimiga integratsiyasini ta'minlashni takomillashtirish	225
Nasirxodjayeva Dilafuz Sabitxanovna, Kuchkarov Sanjar Baxtiyarovich	
Respublikamizda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish istiqbollari	229
Abduxamid Abdumalikovich Bektemirov	
Iqtisodiy xavfsizlik tushunchasining mohiyati.....	233
Aripov Oybek Abdullayevich, Madiyorov Shavkatbek Muxtarovich	

Aksiyadorlik jamiyatlarida konsolidatsiyalashgan moliyaviy holat to'g'risida hisobot tuzishning bosqichlari.....	237
Eshonqulov Azamat Abdiraximovich	
Davlat moliyaviy nazoratining turlari va shakllari.....	241
Karayev Payzillaxon Yusufxonovich	
Tog' turizmini rivojlantirish manfaatlarini yo'lida investitsiya resurslarini to'plash mexanizmlarini ishlab chiqish samaralari	245
Xidirov Alimardon Dagarovich	
The Main Role of the Teacher While Managing the Classroom and Some Aspects of Teaching English	248
Nilufar Turdiyeva	
Davlat xususiy sherikchilik faoliyatining menejment funksiyalari tizimida muvofiqlashtirishning ahamiyati	252
Suleymanov Farrux Raximjon o'g'li	
Qishloq xo'jalik mahsulotlarini ishlab chiqarish hajmlari va sohada amalga oshirilayotgan tarkibiy-miqdoriy o'zgarishlar dinamikasi	256
G. Sh. Qo'ldosheva, A. J. Toshboyev	
Логистика в Азии: опыт и перспективы оптимизации	260
Каюмова Паризода	
Temir yo'l transportida yo'lovchi tashish imkoniyatlarini oshirishning zamonaviy yondoshuvlari ..	266
G. I. Abdulxamidova	
Повышение эффективности использования местных налогов и сборов в Кашкадарье: международная перспектива	272
Shahzad Zokhidov	
Financial and Credit Support for Investment and Innovative Developing Activities of a Tourist Enterprise	275
Rozokov Mukhammadaziz Mansurovich	
Роль контроля качества по хранению и переработке зерна в обеспечении продовольственной безопасности Республики Узбекистан	282
Холбекова Дилобар Расулжон кизи	
O'zbekistonda mahalla boshqaruvi tizimi faoliyatini takomillashtirish masalalari.....	289
Gafurov Ubaydullo Vaxabovich	
Kichik biznes va tadbirkorlik sharoitida oziq-ovqat mahsulotlarini ishlab chiqarish va sotishning xorijiy tajribasi	296
Dilnoza Meyliyeva	
Cross Cultural Preblems in International Business Negotiations	301
Xoldarova Fariza Tuxtabayevna	
Yengil sanoatning raqobatbatdosh hududiy-ishlab chiqarish klasterlarini rivojlantirish bo'yicha xorijiy tajribani qo'llash	304
Haydarova Shoxista	
Konchilik sanoati korxonalarining innovatsion jarayonlarni rivojlantirish xususiyatlari	310
Kurbanova Mehriniso Nematjanovna	
Korxonalarda risk boshqaruvi mexanizmlarini joriy etish va inson resurslaridan foydalanish istiqbollarini takomillashtirish	315
Tashpulatova Muniraxon Mahmudovna	
Spin korxonalar – texnologiyalarni tijoratlashtirishda muhim tuzilma sifatida	320
O'rinov Dilshodjon Axmadjonovich	
Mintaqalarda makroiqtisodiy barqarorlikning ta'minlanishiga ta'sir etuvchi asosiy omillarni takomillashtirish strategiyasi	324
Xolbekova Feruza Rasulovna	

Iqtisodiy o'sish va aholi daromadlari o'rtasidagi bog'liqlikning nazariy asoslari.....	329
Hasanova Nigora Hasan qizi	
Современное состояние маркетинга на рынке ценных бумаг Республики Узбекистан.....	334
Юлдашев Жамшид Аббарович	
Sog'liqni saqlash sohasida davlat-xususiy sheriklik asosidagi investitsion loyihalarni moliyalashtirish	340
S. A. Karabayev	
Axborot telekommunikatsiya tarmog'i korxonalarida korporativ boshqaruv samaradorligi	334
Temirov Anvarxon Abdulazizxonovich	
Qishloq xo'jalik mahsulotlarini ishlab chiqarish hajmlari va sohada amalga oshirilayotgan tarkibiy-miqdoriy o'zgarishlar dinamikasi	347
G.SH.Qo'ldosheva ¹ , A.J.Toshboyev ²	
Yengil sanoatning raqobatbatdosh hududiy-ishlab chiqarish klasterlarini rivojlantirish bo'yicha xorijiy tajribani qo'llash	351
Haydarova Shoxista	
Konchilik sanoati korxonalarining innovatsion jarayonlarni rivojlantirish xususiyatlari	357
Kurbanova Mehriniso Nematjanovna	
Korxonalarda risk boshqaruvi mexanizmlarini joriy etish va inson resurslaridan foydalanish istiqbollari takomillashtirish	362
Tashpulatova Muniraxon Mahmudovna	
Spin korxonalar - texnologiyalarni tijoratlashtirishda muhim tuzilma sifatida	367
O'rinov Dilshodjon Axmadjonovich	
Yoshlarning sayohat manzillarini tanlashdagi omillar	371
Qurbanbayev Shuhrat Bakberganovich	
Mahalla institutini ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning institusional tahlili.....	375
Bahridinov Viqorjon Akbar o'g'li	
O'zbekistonda investitsion faoliyat, uni moliyalashtirishning zamonaviy ko'lamlari.....	380
va o'ziga xos xususiyatlari	
Kuvatova Oliya Sheraliyevna, Husenov Muhriddin Bahriddinovich	
Xalqaro moliya institutlari faoliyatining davlatlar rivojlanishiga ta'siri (Yevropa Taraqqiyot va Tiklanish banki misolida).....	384
Muxtorov Jahongir Muxtor o'g'li	
Davlat sektorida buxgalteriya hisobining xalqaro standartlariga muvofiq daromadlar hisobini tashkil etish	390
Meliboyev Akmal G'aybullayevich	
Qurilish materiallari ishlab chiqarish quvvatlari va asosiy ishlab chiqarish fondlarining tuzilishi hamda hajmi	394
Muxtasar Karimova Isroiljon qizi	
Ayollar tadbirkorligi nazariyasining takomillashuvi xususida.....	398
Sharofiddinova Gulnoza Iloxomjonovna	
O'zbekistonda soliq ma'murchiligida joriy etilgan soliqlarni undirish mexanizmini takomillashtirish masalalari	403
Maxmadustov Jalol Maxmadustovich	
Soliq majburiyatlari ijrosini takomillashtirish yo'llari	408
Mirzaaliyeva Gulchehra Abduvali qizi	
Сравнительное исследование финансовой отчетности, подготовленной в соответствии с мсфо и нсбу.....	413
Эргашева Шахло Тургуновна	

Innovatsion bank mahsulotlarini tashkil etishda xorijiy mamlakatlar tajribasi va raqamli transformatsiyaning ro'li.....	420
Rustamov Maqsud Suvonqulovich, Egamberganov Mirzabek Odilbek o'g'li	
Mintaqa mehnat bozori ishchi kuchiga talab va taklifni boshqarish vositasi sifatida	428
Umarov Oqil Omiljonovich, Abdullayev Umidjon G'afurovich	
Development of a Methodology for Assessing the Brand Equity of Higher Education Institutions	435
Zufarova Nozima Gulamiddinovna	
O'zbekiston qimmatli qog'ozlar bozorida tijorat banklarining o'rni	442
Avezov Ibrohim Ilhomovich	
Optimizing Digital Pedagogy through Database Applications and Data Mining for a Sustainable Digital Economy	448
Dilfuza Kuzikulova	
Xizmat ko'rsatish korxonalari faoliyati samaradorligini baholash usullarini takomillashtirish	454
Muradullayeva Nafisa Dilmurad qizi	
Talaba va o'quvchilarning kamolotida ma'naviy - ma'rifiy tadbirlarning ahamiyati	458
Quldoshev Asliddin Tursunovich	
To'qimachilik korxonalarining innovatsion faoliyatini baholash uslubiyo'tini takomillashtirish	461
Ikramov Maqsad Muratovich	
Davlat-xususiy sherikchilik asosidagi loyihalarni moliyalashtirish	467
To'irov Yunus Alamovich	
Mamlakatimizda pillachilik biznesini rivojlantirish orqali mahsulot ishlab chiqarish va uni qayta ishlash holatining tahlili	474
Turgunov Odilbek Maripovich	
Analysis of the investments in clean energy projects in the developing countries.....	478
Fayziyev Samandar Sobir ogli	
Chakana savdo korxonalarida innovatsion marketing strategiyalaridan foydalanish samaradorligini oshirish yo'llari	483
Kodirova Zulxumor Namazovna, Safarov Baxtiyor Djurakulovich	
O'zbekistonda raqamli bank xizmatlarining qo'llanilishida xorij tajribasining o'rni	489
Yo'ldosheva Iroda Ibodulla qizi	
O'z o'zini band qilishning ijtimoiy-iqtisodiy samaradorligini o'lchashning asosiy yondashuvlari	493
Tursunxo'jayeva Gulnoza Jamoliddin qizi	
Tibbiy xizmatlarni rivojlantirishning muhim xususiyatlari	497
Axrorova M.F., Mirzayev Q.J.	
Qoraqalpog'iston respublikasida mikrokredit bank xizmatlarining rivojlanish holati iqtisodiy tahlili	502
Serjanov Aymurat Medetbaevich	
Mamlakatda qo'shilgan qiymat solig'ining yutuqlari va kamchiliklari, uni soddalashtirish hamda takomillashtirish yo'nalishlari	508
Mingturayev Abdusalom Abdumalik o'g'li, Orziqulov Ilyos Ixtiyor o'g'li, Boboqulov Jasur Avazovich, Adilov Zuxriddin Marip o'g'li	
Chet el kompaniyalarining "doimiy muassasa" konsepsiyasi mezonlariga yondashishni baholash hamda unga taaluqli foydani aniqlash masalalari	514
Rajapov Shuxrat Zaripbaevich	
Необходимость оценки и управления рисками в коммерческих банках в условиях устойчивого экономического развития	521
Каримов Шамсиддин Акрам угли	

Turistik xizmatlar bozorining rivojlanishida xorij tajribasini o'rganish.....	527
Ochilova Ozoda Toshquvatovna	
O'zbekistonda kambag'allikni qisqartirishda budget siyosati tahlili	533
Abdullayeva Sayyora Aleksandrovna	
Soliq ma'murchiligida joriy etilgan jismoniy shaxslardan olinadigan soliqlarni undirish mexanizmini takomillashtirish masalalari	540
Davletov Po'lat Torabayevich	
Banklarni davlat tasarrufidan chiqarish va xususiylashtirish ispaniya tajribasi	546
Egamova Maxfurat Esanovna	
Oliy ta'lim muassasalarini xalqaro tasnifining vujudga kelishi ilg'or tajribalari.....	551
Yuldashev Iskandar Bahromovich	
Soliq siyosati va uning strategiyasiga oid ilmiy tadqiqotlar tahliliy sharhi	557
Ismatov Xolbuta Begmatovich	
O'zbekiston xizmatlar bozorini rivojlantirishda uning xalqaro, mintaqaviy hamkorlik tashkilotlariga a'zoligining o'ziga xos jihatlari	564
Cho'ponov San'at Otanazarovich	
Analysis of the Regulatory Sandbox Concept and Its Application Under Environmental Regulation	571
YANG Xuan	
Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish sharoitida budget xarajatlarini raqamli platformalar orqali optimallashtirish masalalari	576
Baxranov Bo'ston Axmedovich	
Oliy ta'lim muassasalarida marketing faoliyatini tashkil etish metodologiyasini takomillashtirish	581
Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxo'ja qizi	
Bilimlar iqtisodiyoti jamiyat taraqqiyotini zamonaviy bosqichining asosidir.....	585
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich	
Mamlakatimizda aholi daromadlarining shakllanish manbalari va ularning o'zgarish tendensiyalari	593
Toshtemirov Shohruh Toshpo'latovich	
"Sustainable tourism", "green tourism" and "eco-tourism": differences and key principles	597
Raxmonov Shuxrat Shavkatovich	
Content analysis of social media influencer engagement to marketing product in uzbekistan	602
Abduhakimov Azmiddinjon Bakhtiyor ugli, R Nelly Nur Apandi, Sirojiddin Yangiboyev	

BILIMLAR IQTISODIYOTI JAMIYAT TARAQQIYOTINI ZAMONAVIY BOSQICHINING ASOSIDIR

ORCID: 0000-0002-3589-373X

Xolmirzayev Ulug‘bek Abdulazizovich,
Namangan muhandislik-qurilish instituti
iqtisodiyot fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

Annotatsiya: Ushbu maqolada mamlakatimizning barqaror iqtisodiy rivojlanishini ta‘minlashga ta‘sir etuvchi bilimlar iqtisodiyoti tizimi o‘rganib chiqilgan. Mamlakatimizda bilimlar iqtisodiyotini shakllanishida respublikamizdagi shart-sharoitlar tahlil qilinib, xulosa va takliflar berilgan. Shuningdek, bilimlar iqtisodiyotini rivojlantirishda O‘zbekistonning iqtisodiy taraqqiyotining aloqadorligi o‘rganilgan.

Kalit so‘zlar: bilimlar iqtisodiyoti, institutsionalizm, fan-texnika inqilobi, inson omili, ilm, ta‘lim, intellektual kapital, iqtisodiy tizim.

Abstract: In this article, the knowledge economy system affecting the sustainable economic development of our country is studied. The conditions in the formation of the knowledge economy in our country are analyzed and conclusions and suggestions are given. Also, the relevance of the economic development of Uzbekistan in the development of the knowledge economy was studied.

Key words: knowledge economy, institutionalism, scientific and technological revolution, human factor, science, education, intellectual capital, economic system.

Аннотация: В данной статье исследуется система экономики знаний, влияющая на устойчивое экономическое развитие нашей страны. Проанализированы условия формирования экономики знаний в нашей стране, даны выводы и предложения. Также была изучена актуальность экономического развития Узбекистана в развитии экономики знаний.

Ключевые слова: экономика знаний, институционализм, научно-техническая революция, человеческий фактор, наука, образование, интеллектуальный капитал, экономическая система.

KIRISH

So‘nggi ijtimoiy, iqtisodiy va institutsional o‘zgarishlar jarayonida davlatning roli, uning iqtisodiyotdagi ishtiroki qoidalari va shakllari, shuningdek, xususiy sektor bilan o‘zaro munosabatlar mexanizmlari o‘zgarib bormoqda. Shu munosabat bilan kognitiv jarayonning barcha tarkibiy qismlarini: bilimlarni shakllantirish, bilimlarni tarqatish va mustahkamlash, bilimlarni saqlash va to‘plash, bilimlardan samarali foydalanishni rivojlantirishga qaratilgan mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy siyosatini yanada takomillashtirish zarur. Shu bois, bunday jarayonlar qo‘shimcha ilmiy tadqiqotlarni talab qiladi va bilimlar iqtisodiyotini amalga oshirish O‘zbekiston Respublikasi uchun har qachongidan ham dolzarb masaladir, chunki uni yanada rivojlantirish yo‘llarini topishning jiddiy muammosi mavjud.

Oxirgi 10-15 yil ichida raqobatbardoshlikning yangi, “yumshoq” jihati yuzaga keldi: asosiy e‘tibor jahon iqtisodiyotining yangi sifatga – bilimga asoslangan iqtisodiyotga o‘tishi va iqtisodiy siyosat markaziga inson kapitalini qo‘yishga qaratilmoqda. Bugungi kunda mamlakatlarning raqobatbardoshligi moddiy va mehnat resurslari bilan ta‘minlanganlik bilan bog‘liq o‘shishning statik modeli bilan emas, balki bilim, innovatsiya va axborot ustuvorligi bilan dinamik rivojlanish bilan belgilanadi.

O‘zbekiston ham jahon mamlakatlari bilan baravar qadam bosishni maqsad qilgan ekan, bilimlar iqtisodiyotini rivojlantirmasdan bunga erishishning iloji yo‘q. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyev: “Biz O‘zbekistonda rivojlangan mamlakatga aylantirishni maqsad qilib qo‘ygan ekanmiz, bunga faqat jadal islohotlar, ilm-ma‘rifat va innovatsiya bilan erisha olamiz. Buning uchun, avvalambor, tashabbuskor islohotchi bo‘lib may-

donga chiqadigan, strategik fikr yuritadigan, bilimli va malakali yangi avlod kadrlarini tarbiyalashimiz zarur.... Ilm yo'q joyda qoloqlik, jaholat va albatta, to'g'ri yo'ldan adashish bo'ladi"¹, deb ta'kidlagan.[1]

To'xtovsiz globallashtirish sharoitida milliy raqobatbardoshlikni ta'minlash va ushbu tendensiyalarni yanada chuqurlashtirish O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotini samarali rivojlantirishning asosiy shartlaridan biridir. Bilimlar iqtisodiyoti konsepsiyasi asta-sekin iqtisodiy o'sish siyosatining asosiy nazariy negiziga aylanib, axborot jamiyatida inson intellektining yangi roli va o'rnini ochib beradi. Axborotning ta'siri iqtisodiy tizimlarning rivojlanishi uchun asosiy ishlab chiqaruvchi kuch va ishlab chiqarish subyekti hisoblanadi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Bilimlar iqtisodiyotining asl ko'rinishi 20-asrning 40–60-yillarida institutsionalizm iqtisodiy oqimini vujudga kelishi bilan bog'liq. Bu yo'nalishdagi iqtisodchilarning qarashlarini alohida ko'rib chiqsak bo'ladi. Dj.K.Gelbreyt "Yangi industrial jamiyat" va D.Bell "Industrial jamiyatdan keyingi jamiyat" asarlarida postindustrial jamiyatning dastlabki ko'rinishlariga ta'rif berganlar. Jumladan, J.K.Gelbreyt fikri bo'yicha², hozirgi zamon bozor iqtisodiyoti xatti-harakati murakkab texnikalarni ishlab chiqaruvchi yirik korporatsiyalar bilan aniqlanadi. Uning fikricha zamonaviy korporatsiyalarda real iqtisodiy hokimiyat kapital egalari emas va hatto menejerlarga ham emas, balki ilm, fan va texnologik bilim egalari tegishli bo'ladi. Texnostruktura vakillari ishlab chiqarish to'g'risida o'ziga xos professional bilim va qaror qabul qilish uchun zarur bo'lgan axborotlarga ega. Albatta, rasmiy jihatdan muhim qarorlar, qoidaga ko'ra, kompaniyaning yetakchi menejerlari – direktor va uning o'rinbosarlarining alohida huquqi hisoblanadi. Lekin barcha qarorlarni qabul qilish deyarli 100 foiz axborotlarga bog'liq. Axborotlar esa texnostruktura "nazorati" ostida bo'ladi. [3]

Amerika sotsiologi D.Bell³ (1919–2011) bo'lsa, hozirgi zamon ijtimoiy tizimini asosiy harakatlantiruvchi va qayta tashkil etuvchi kuch fan-texnika inqilobi, deb hisoblaydi. Fan-texnika inqilobi ta'sirida iqtisodiy jarayonlarda, mulkchilik munosabatlarida, hokimiyatning tuzilishida juda katta o'zgarishlar amalga oshiriladi. "Industrial jamiyatdan keyingi jamiyat" tizimining o'ziga xosligi shundan iboratki, u xizmat ko'rsatish jamiyati bo'lib, aholining ko'pchiligi shu sohada ish bilan band bo'ladi, deb hisoblaydi. [3]

Demak, dastlabki institutsionalistlar bilimlar iqtisodiyotining shakllanishiga birlamchi bo'g'inini yaratgan bo'lsalar, keyinchalik zamonaviy institutsionalizm vakillari E.Toffler va F.Perru ularni mustahkam nazariy jihatlarini yaratdilar. Ularni g'oyalarida postindustrial, axborot, texnologik jamiyatni keng targ'ib qilinishi, texnika taraqqiyotidagi o'zgarishlarga diqqatni qaratilishi muhim ahamiyat kasb eta boshladi.

Zamonaviy institutsionalizm vakillari. Amerikalik iqtisodchi Elvin Toffler⁴ (1928–2016) 20-asrning 70–80-yillarida o'zining "Kelajak bilan to'qnashuv" (1970), "Uchinchi to'lqin" (1980) asarlari bilan superindustrial jamiyat nazariyasini yaratdi. U "Uchinchi to'lqin" asarida jamiyat rivojlanishining "to'lqin"lari: birinchisi – qishloq xo'jaligi, ikkinchisi – sanoat, uchinchisi – ilmiy-texnik inqilobni tahlil qildi. Bunda u "uchinchi to'lqin" industrial jamiyatdan superindustrial hisoblanilgan sifatini bosqichga ko'chirishini aytib, bunda ilmiy va axborot o'zgarishlari ijtimoiy hayotni qayta tashkil etilishiga sababchi bo'ladi deydi. Toffler, G'arbning rivojlangan davlatlari superindustrial jamiyatning birinchi bosqichida, deb hisoblagan. Ilmiy-texnik va axborot taraqqiyotining keyingi rivojlanishida hayot tezligi yanada oshadi, ya'ni ular o'rtasidagi munosabatlar (internet rivojlanishi sababli) qisqaradi, kasblarning o'zgarishi odatiy holga aylanadi, mahsulotlarning hayotiylik sikli qisqaradi, bir martalik ishlatilgan tovarlar ko'payadi, xizmatlar sohasi yetakchilik qiladi, deb hisoblagan. [3]

Ilmiy-texnik taraqqiyot, Toffler fikricha, yangi global va ijtimoiy ziddiyatlar vujudga kelishiga olib keladi. Bunda uning fikricha ijodiy kuchlar jamiyat hayotida o'zgarishlarni vujudga keltiradi va iqtisodiy rivojlanish darajasi yangisi bilan almashadi. Toffler milliy xo'jalik hayotidagi barcha o'zgarishlar rejali va davlat nazorati ostida bo'ladi deb hisoblaydi.

Ijtimoiy-institutsional tahlilni fransiyalik iqtisodchi va jamiyatshunos Fransua Perru⁵ (1903–1987) "XX asr iqtisodiyoti" (1961) asari orqali davom ettirdi. U uch iqtisod tamoyilini shakllantirdi, ularni milliy xo'jalikning keyingi rivojlanish davri, deb bilgan. Ular dominant, garmonik va global iqtisodiyotdir. Dominant iqtisodiyoti uning fikricha zamonaviy kapitalizmdir. Perru fikricha dominant iqtisodiyotda erkin ishlab chiqarish va raqobat yo'q, faqat dominant bo'lgan ishlab chiqarishlar mavjud, ular doimiy o'sishga ega, uning ta'siri jahon iqtisodiyotiga qaratiladi. Tajavuzkor raqobat (bir-birini sindirish, birini sirini ikkinchisi tomondan o'g'irlash) yengib o'tiladi, xo'jalik faoliyati globallashtirish tomon siljiydi. [3]

1 Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга мурожаатномаси./ Халқ сўзи, 2020 йил 25 январь. – Б.3.

2 Ташматов Ш., Хасанхонова Н. Иқтисодий таълимотлар тарихи. Ўқув қўлланма. Т.: "ИQTISODIYOT DUNYOSI", 2020. – Б.282.

3 Ташматов Ш., Хасанхонова Н. Иқтисодий таълимотлар тарихи. Ўқув қўлланма. Т.: "ИQTISODIYOT DUNYOSI", 2020. – Б.285.

4 Ташматов Ш., Хасанхонова Н. Иқтисодий таълимотлар тарихи. Ўқув қўлланма. Т.: "ИQTISODIYOT DUNYOSI", 2020. – Б.344.

5 Ташматов Ш., Хасанхонова Н. Иқтисодий таълимотлар тарихи. Ўқув қўлланма. Т.: "ИQTISODIYOT DUNYOSI", 2020. – Б.344-345

Garmoniyalashgan (har taraflama moslashgan) jamiyat esa zamonaviy kapitalizm tizimining yangi ko'rish, deb bildi, unda ishlab chiqarish har qanday odamning ehtiyojlarini qondiradi deb hisoblaydi. U iqtisodiyot rivojlanishida va taraqqiyot yo'lidagi yechimlarni (derekativ, indikativ, dasturiy rejalarini bajarishda) qabul qilishda davlatning yetakchilik rolini tan oladi. Perru bu o'rinda iqtisodiy rivojlanishning o'ziga xos xususiyati davlat tomonidan o'tkazilayotgan siyosatda, deb bildi. Mazkur rivojlanish bosqichida real YAIMni hajmini maksimal-lashtirish, tarmoqlar orasidagi taqsimotlarni kamaytirish va iqtisodiy jarayonlarni ijtimoiy guruhlar va alohida shaxslar uchun xizmat qiladi, deydi.

Perru keyingi bosqichni global iqtisodiyot, deydi. Unda jamiyat iqtisodiy va ijtimoiy kelishmovchiliklari yo'qoladi, har bir insonning qiziqish va ehtiyojlarini qondiradigan xo'jalik tashkil qilinadi. Bu bosqichda xo'jalik va huquqiy institutlarning asosiy yo'nalishlarida o'zgarishlar yuz beradi, davlatda sudning hal qiluvchi roli oshadi. Perru ijtimoiy guruhlar o'rtasidagi kelishmovchiliklarni foyda tabiati (xususiy mulkdan olinadigan foyda asosan tashkiliy, ijodiy yangilanishga sarflanadi) va iqtisodiy faoliyat motivlarni (o'z-o'zini yaxshi ko'rish boshqalarga yordam berish bilan o'zgaradi) o'zgartirish orqali tekislash kerakligini ta'kidlaydi.

Bilimlar iqtisodiyotida inson omili ta'rifi XX asrning 60-yillarida amerikalik iqtisodchi olimlar G.Bekker, T.Shuls, Dj.Minser "inson kapitaliga investisiyalar"⁶ konsepsiyasini amaliyotga qo'llashdi. Ularning konsepsiyasida ta'lim, sog'liq, migratsiya kabi insonga sarflanadigan mablag'lar kelajakda iqtisodni o'sishiga sababchi bo'ladi, deyildi. [4]

Zamonaviy institutsionalizmni ta'rifi M.Yu.Shlyaxtin⁷ bilimlar iqtisodiyotini ikki bosqichda shakllanganligini qayd etib o'tadi. Bu postindustrial va raqamli-axborotlashgan postindustrial iqtisodiyot davrlari. Uning fikricha, raqamli-axborotlashgan jamiyat iqtisodiyotning intellektual va innovatsion omiliga asoslanadi, unda yuqori texnologiyalar, ilmiy-tadqiqot ishlarining so'ngi yutuqlari, shu jumladan, tarmoq texnologiyalari, odam-mashina interfeysi, mobil tarmoqlar, sun'iy intellekt va boshqalar kirib ketadi. [5]

Zamonaviy iqtisodiy munosabatlar tizimida bilim va axborot mahsulot ham, ishlab chiqarish vositasi hamdir. "Ilm va ta'lim, deydi V.L.Inozemsev⁸, – to'g'ridan-to'g'ri ishlab chiqaruvchi kuchga aylandi, ularning tashuvchilari esa jamiyatda mavjud bo'lgan eng yuqori kuchlardir. Ta'lim va intellektual kapital bilan bog'liq munosabatlar inson qadr-qimmatining shubhasiz asl ko'rinishidir". Shuning uchun ushbu bilimlar iqtisodiyotning asosi bo'lgan ilm va ta'limni iloji boricha to'liq va har tomonlama o'rganish kerak, chunki u har qanday mamlakat rivojlanishi uchun ahamiyati yuqoriligi shubhasizdir. [6]

XX asrning 90-yillari o'rtalariga kelib, "bilimga asoslangan iqtisodiyot" toifasi aniq ta'rifga ega emas edi. 1996-yilda OECD bilimga asoslangan iqtisodiyotni bevosita bilim hamda axborotni ishlab chiqarish, tarqatish va ulardan foydalanishga asoslangan iqtisodiyot sifatida belgiladi⁹. Shuning uchun "bilim iqtisodiyoti" va "bilimga asoslangan iqtisodiyot" toifalari bir-biridan farq qiladi. Muhim farq shundaki, bilim iqtisodiyotida bilim mahsulot, bilimga asoslangan iqtisodiyotda esa bilim ishlab chiqarish vositasi (mehnat quroli) hisoblanadi. Darhaqiqat, bu fikrni P.Druker tarqatib, iqtisodiy afzalliklarni yaratish uchun bilim texnologiyalarida (bilim muhandisligi, bilimlarni boshqarish) qo'llaniladi¹⁰.

Ammo vaqt o'tishi bilan iqtisodiyotning ma'lum bir tarmog'i uchun taklif qilingan "bilimlar iqtisodiyoti" atamasi bilim hal qiluvchi rol o'ynaydigan yangi turdagi iqtisodiyotni tavsiflash uchun ishlatila boshlandi va uni samarali ravishda "bilim-bilim" toifasiga asoslangan iqtisodiyotga tenglashtirdi. Shunday qilib, 2006-yilda Britaniyaning "The Work Foundation" tashkiloti "knowledge economy" atamasini o'rganish dasturi doirasida hisobot tayyorladi, unda "bilimlar iqtisodiyoti" atamasi o'z o'rnini to'liq e'tirof etishdan kelib chiqqanligi qayd etilgan¹¹. OECD davlatlarining zamonaviy iqtisodiy tizimlarida bilim va texnologiyalar, bu mamlakatlar iqtisodiyoti tobora bilim va axborotga asoslanganligini ta'kidlaydi.

Bilim unumdorlikni oshirish va iqtisodiy o'sish omili hisoblanadi. Britaniya tashkilotining fikrlari OECDning "bilimga asoslangan iqtisodiyot" toifasining mazmunini samarali yoritadi. Biroq, ma'ruza mualliflari o'z xulosalarining yakuniyligiga da'vo qilmasliklarini va "bilimlar iqtisodiyoti" toifasidagi tadqiqot muammosining ochiqqligini ta'kidlamodalar. Bir qator olimlar, aslida, bilimga asoslangan iqtisodni nazarda tutib, "bilim iqtisodiyoti" atamasini qo'llaydilar, bu atama qisqaroq yoki qo'llash qulayroq ekanligini ta'kidlab, bu ikkisi o'rtasidagi muhim farqni e'tiborsiz qoldiradilar.

Xususan, "Bilim iqtisodiyoti ko'rsatkichlari" loyihasi doirasida amalga oshirilgan "Bilimlarga asoslangan iqtisodiyot" toifasini o'rganish natijalari to'g'risidagi hisobotda bilim iqtisodiyoti va bilimga asoslangan iqtisodiyot

6 Г.Беккернинг кўпчилик диққатига сазовор бўлган "Инсон капиталига инвестициялар" иши 1962 йили нашр этилди.

7 Шляхтин Ю.М. Структуризация интеллектуального капитала в экономике знаний. Диссертация на соискание учёной степени кандидата наук. Ярославль, 2009. – С. 8.

8 Иноземцев В.Л. За пределами экономического общества. Постиндустриальные теории и постэкономические тенденции в современном обществе. <http://www.postindustrial.net/>

9 Современный философский словарь / под ред. В. Е. Кемерова. – М.: Академический проект, 2004. – 864 с.

10 Философский словарь; под. ред. В. И. Шинкарука. – 2-ге. вид., доп. – К.: Голов. ред. УРЕ, 2006 – 800 с.

11 Политическая экономия: учеб. пособие. / под ред. В. О. Рыбалкина, В. Г. Бодрова. – К.: Академиздатель, 2007. – 672 с.

o'rtasidagi farq e'tirof etilgan, ya'ni iqtisod bilimlari bilim sohasiga (bilimni ko'p talab qiluvchi tarmoqlar) qaratilgan bo'lsa, bilimga asoslangan iqtisodiyotda bu tushuncha iqtisodiy faoliyatning barcha sohasiga taalluqlidir. Shu bilan birga, hisobotda qayd etilishicha, loyiha ishtirokchilari faqat bilim sohasiga e'tibor qaratmasdan, bilim iqtisodiyotini yetarlicha keng ko'rib chiqadi.

Shuningdek, iqtisodiyotning barcha tarmoqlaridagi o'zgarishlarni hisobga olgan holda, "bilimga asoslangan iqtisodiyot" atamasini ham qo'llashadi, ammo "bilimga asoslangan iqtisodiyot" atamasi ancha uzoq bo'lganligi sababli, oddiyroq "bilim iqtisodiyoti" qo'llanilishini ta'kidlashadi¹². Yozish yoki talaffuz qilish qulayligi uchun bir toifani boshqasiga almashtirish maqsadga muvofiqmi? Mezon apparatiga bunday yondashish postindustrial jamiyat iqtisodiyotining mohiyatini tushunishga zarar yetkazadi va uni asossiz ravishda soddalashtiradi.

Kategorik apparatning tadqiqot natijalariga mos kelmasligiga, tadqiqotchilar o'rtasida tushunmovchilikka olib keladi. Iqtisodiyotning yangi turini tavsiflash uchun "bilimga asoslangan iqtisodiyot" toifasidan foydalangan holda ham olimlar uni turlicha izohlaydilar. A.L. Gaponenko birinchi marta taklif etilgan "bilimga asoslangan iqtisodiyot" kategoriyasining mohiyatiga ko'ra, bilimga asoslangan iqtisodiyot – bu bilimlar barcha sohalarni, barcha tarmoqlarni va iqtisodiy jarayonlarning barcha ishtirokchilarini boyitib turuvchi iqtisodiyot, deb hisoblaydi¹³. Bunda yuqori texnologiyali sanoat va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari bilan tenglashtirib bo'lmashligini ta'kidlash lozim.

Bilimga asoslangan iqtisodiyotda asosiy narsa nafaqat yangi bilimlarni yaratish, ya'ni iqtisodiy faoliyatning barcha turlarida har xil bilim talab qiladigan ilmiy va tadqiqot ishlari natijasida, jumladan, tibbiyot, transport, aloqa, biotexnologiya, yangi materiallar yaratish texnologiyalari turlarining yutuqlari faol qo'llanilganda undan unumli foydalanishdir. Ba'zi olimlar bilimga asoslangan iqtisodiyotni postindustrial deb hisoblab, u "xizmatlar iqtisodiyoti va bilim, axborot, nazorat, boshqaruv iqtisodiyotidan iborat", deb ta'kidlaydilar¹⁴. Demak, ushbu bayonotga asoslanib, bilimga asoslangan iqtisodiyot sharoitida moddiy ishlab chiqarish mavjud emas deb tushunish mumkin.

Bundan tashqari, nazorat boshqaruv funksiyalaridan biri sifatida, boshqaruv obyektlarga maqsadli dasturlashtirilgan yoki o'zboshimchalik bilan ta'sir ko'rsatish yoki ishlab chiqarish elementi, tadbirkorlik munosabatlari va axborot manba sifatida iqtisodiyotning tarkibiy qismlari xizmatlar iqtisodiyoti, iqtisodiyot bilimlari, qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti va boshqalar bilan teng bo'la olmaydi. Moddiy ishlab chiqarish rolining kamayishi, postindustrial iqtisodiyot sharoitida uning ikkilamchi roli haqida bir qator olimlar ham shunday fikrda. Ammo insonning oziq-ovqat, kiyim-kechak, uy-joyga bo'lgan ehtiyojlari hech qachon ikkinchi darajali bo'lishi dargumon va ularni qondirish moddiy ishlab chiqarishning o'zi tomonidan ta'minlanadi.

Bilimga asoslangan iqtisodiyot sharoitida u intellektuallashuvning o'sishi, bunday ishlab chiqarishda innovatsion texnologiyalarni ishlab chiqish va joriy etish uchun bilim salohiyatidan foydalanishni faollashtirish, intensivligi va energiya sarfi, tabiiy va inson resurslaridan foydalanish samaradorligi darajasini oshirish, foydalaniladigan materiallarni qisqartirish hisobiga yangi rivojlanish darajasiga ko'tariladi. T.Sakaya "...bilim yaratgan qiymat har qanday moddiy mahsulot yoki xizmat bilan ifodalanishi mumkin bo'lgan qiymatdir. Industrial jamiyatdan ushbu turdagi qiymatga asoslangan jamiyatga o'tish nafaqat qiymat tashuvchisining o'zgarishi bilan, balki, birinchi navbatda, u o'z ichiga olgan umumiy qiymat tarkibining o'zgarishi bilan bog'liq bo'ladi. Shuning uchun men qayta-qayta ta'kidlayman, agar biz bilim tomonidan yaratilgan qiymatga asoslangan jamiyatni, agar uning paydo bo'lishini nomoddiy ne'matlarning kengayish tendensiyasining timsoli yoki ishlab chiqarishning moddiy ne'matlar deb hisoblasak, biz hech qachon tushuna olmaymiz", deb ta'kidlaydi¹⁵.

Ba'zan tadqiqotchilar yangi turdagi iqtisodiyotning mohiyati va xususiyatlarini hisobga olib, "bilimlar iqtisodiyoti" atamasini ham, "bilimga asoslangan iqtisodiyot" atamalarini ham qo'llaydilar. Bizningcha, "...bilimlar iqtisodiyotining mohiyati ushbu ijtimoiy hodisani keng tushunishni aks ettiradi, unga ko'ra bilimga asoslangan iqtisodiyot postindustrial, global, tarmoq, axborot va innovatsion iqtisodiyotning xususiyatlarini o'zida mujasamlashtiradi.

Ba'zida olimlar taxmin qilingan bilim sohasini o'rganadilar va shunga mos ravishda "bilimlar iqtisodiyoti" atamasini ishlatadilar, lekin aslida ular buni "bilimga asoslangan iqtisodiyot" deb talqin qiladilar. Bunda, bilimlar iqtisodiyotini shakllantiruvchi ilmiy-tadqiqot va innovatsiyalar, ta'lim va kadrlar tayyorlash, yuqori texnologiyali ishlab chiqarish, axborot va kompyuter texnologiyalari kabi to'rtta asosiy yo'nalishni ajratib ko'rsatish mumkin. Lekin, shu bilan birga, bilimlar iqtisodiyoti "...barcha tarmoqlarni, barcha tarmoqlarni va iqtisodiy jarayonlarning barcha ishtirokchilarini boyitadi" bilimlarni yaratuvchi, tarqatuvchi va ishlatuvchi iqtisodiyot ekanligini qayd etish ham mumkin.

12 Локк Дж. Сочинения в 3 т.; пер. с англ. / Дж. Локк, А. Н. Савин; ред. И. С. Нарский, А. Л. Субботин. – М.: Мысль, 2008. т. 1– 621 с.

13 Экономика, основанная на знаниях: учебное пособие; под общ. ред. А. Л. Гапоненко. – М.: Изд-во РАГС, 2006. – 352 с.

14 Белоедова О. В., Ткаченко О. В. Особенности постиндустриальной экономики [Электронный ресурс] / О. В. Белоедова, О. В. Ткаченко. – Режим доступа: http://www.confcontact.com/2009_03_18/ek8_beloedova.htm. – Заголовок с экрана.

15 Сакайя Т. Стоимость, создаваемая знанием, или История будущего / Т. Сакайя // Новая постиндустриальная волна на Западе: Антология; под ред. В. Л. Иноземцева. – М.: Academia, 2009. – С. 337–371.

Aslida, bu fikr-mulohazalar OECD ekspertlari tomonidan taklif qilingan “bilimga asoslangan iqtisodiyot” toifasining talqiniga mos keladi, shuning uchun “bilimlar iqtisodiyoti” toifasidan foydalanish noaniqligicha qolmoqda. Qiziqarli jihati shundan iboratki, “bilimlar iqtisodiyoti” atamasi “...bilimlarga asoslangan iqtisodiyot” atamasi bilan bir qatorda iqtisodiyot turini aniqlash uchun ham qo'llaniladi...”¹⁶. Darhol savol tug'iladi: bir xil turdagi iqtisodiyotmi yoki har xil turdagimi? Agar u bitta tur bo'lsa, nima uchun uni tavsiflash uchun turli toifalar qo'llaniladi? Shuningdek, boshqa bilim iqtisodini, ko'nikma iqtisodini va fikr iqtisodini farqlash takliflari ham bor.

Fundamental tadqiqotlar sohasida ishni tashkil etish, moliyalashtirish, kadrlar tayyorlashni bilimlar iqtisodiyotiga kiritish taklif qilinmoqda. Ko'nikmalar iqtisodiyotiga – texnologiyalar, dasturiy ta'minot, bosma nashrlar, shuningdek, video va audio mahsulotlar bozorini tartibga solish va boshqalar. Fikrlar iqtisodiyotiga – tijorat va siyosiy maqsadlarga erishish uchun did va fikrlarni shakllantirish uchun axborot texnologiyalaridan foydalanishni kiritish mumkin. Bir qarashda konsepsiyalarni arziyas almashtirish iqtisodiy rivojlanish yo'nalishlarini aniq tushunishga va uning asosida nafaqat ilmiy tadqiqotlar, balki ularning natijalarini amaliyotga tatbiq etish uchun ham strategik yo'nalishlarni belgilashga to'sqinlik qiladi.

Demak, agar bilimlar iqtisodiyoti haqida gapiradigan bo'lsak, unda haqiqatan ham uni “umumiy iqtisodiyotning universal tarkibiy qismi”ga aylangan “maxsus sanoat deb hisoblash kerak”, bu ilmiy-tadqiqot va innovatsiyalar, ta'lim, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini asosiy yo'nalishlar sifatida o'z ichiga oladi. Aslida bu F.Maxlup taklif qilgan toifaning mohiyatiga mos keladi. Bilimga asoslangan iqtisodiyot – iqtisodiy taraqqiyotning yangi bosqichining sifat xususiyati, uning yangi turining mohiyatini aks ettiruvchi kategoriya.

Iqtisodiy sohadagi zamonaviy transformasion jarayonlar tadqiqotchilari bilimga asoslangan iqtisodiyotning yalpi ichki mahsulotda iqtisodiy faoliyatning yuqori texnologiyali turlarining ustunligi, yuqori intellektual xizmatlarning yalpi ichki mahsulotidagi salmoqli ulushi, bilimlarning o'zgarishi, mustaqil ishlab chiqarish omiliga aylantirish, ta'limning iqtisodiyotdagi rolini oshirish, uni samarali rivojlantirishning muhim sharti “umr bo'yi ta'limga aylanmoqda”, texnologiyalar transferini faollashtirish, inson kapitalining o'sish sur'atlarining yuqoriligi, fanning jamiyatga ta'sirini kuchaytirish, mamlakatning iqtisodiy rivojlanishi, mahsulot va xizmatlarda bilim komponentining ulushini oshirish, axborot sohasini rivojlantirish va uning tarkibiy qismlarining xarakterli xususiyatlarini qayd etadilar. Mamlakatlar ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishining barcha sohalarida integratsiyalashuvi, ayirboshlash g'oyasining o'zgarishini bilimlarni qo'shimcha o'zlashtirishni o'z ichiga oladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqot ishlarini amalga oshirishda ilmiy tadqiqot metodologiyasida keng qo'llaniladigan usullardan foydalanildi. Bilimlar iqtisodiyotining jamiyat rivojlanishiga ta'siri tendensiyalarini o'rganishda umumiylikdan individuallikka va aksincha tartibda deduksion yoki induksion usullardan foydalanish samara bersa, abstrakt-mantiqiy fikrlash usuli esa jarayonni tizimli tahlil qilishda ahamiyatlidir. Ilmiy tahlil jarayonida ana shu ilmiy tadqiqot usullaridan, xususan, kuzatish, umumlashtirish, guruhlash, taqqoslash, tahlil qilishda esa sintez va tahlil usullarini keng foydalanildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Zamonaviy iqtisodiyotda ro'y berayotgan globallashuv jarayonlari, mamlakatlar va xo'jalik yurituvchi subyektlarning innovatsion rivojlanish manbalaridan foydalanishda o'zaro bog'liqligining kuchayishi biznes, davlat hamda jamiyatning tizimli o'zaro munosabatlarini tubdan o'zgartirishga olib keldi va buning natijasida, moslashtirilgan milliy tuzilmalar hamda infratuzilmani shakllantirish va rivojlantirishga yangicha yondashuvlardan foydalanishni talab qiluvchi turli mulkchilik shaklidagi xo'jalik yurituvchi subyektlarning iqtisodiy aloqalariyangi texnologiyalarning paydo bo'lishiga olib keldi. Ko'pgina mashhur olimlarning, xususan, Dj.O. Kim¹⁷, G.B. Kleyner¹⁸, Dj.K. Gelbreyt¹⁹, Yu.M. Kazakov²⁰, I.A.Gubanov²¹ va boshqalarni ishlarini tahlil qilish, bugungi kunda jahon sanoat iqtisodiyoti bilimlar iqtisodiyotiga o'z o'rnini bo'shatib bormoqda, degan fikrni tasdiqlaydi.[7]

16 Макаров В. Л. Экономика знаний : уроки для России [Электронный ресурс] / В. Л. Макаров // Вестник российской академии наук. – 2003. – № 5. – Режим доступа : <http://vivovoco.rsl.ru/vv/journal/vran/session/vran5.htm>. – Заголовок з экрану.

17 О.–Ким Дж. Факторный, дискриминантный и кластерный анализ: пер. с англ. / Дж. О.–Ким, Ч.У. Мюллер, У.Р. Клекка и др.; [под ред. И.С. Енюкова]. – М. : Финансы и статистика. – 2009. – 215 с.

18 Клейнер Г. Б. Проблемы становления и развития экономики знаний: микроэкономические аспекты. Россия в глобализирующемся мире: модернизация российской экономики / Г. Б. Клейнер, В. Л. Макаров. – М. : Наука. – 2007. – С. 25–38.

19 Гэлбрейт Дж. К. Новое индустриальное общество / Дж. К. Гэлбрейт. – М.: Прогресс. – 2009. – 480 с.

20 Казаков Ю. М. Перспективы использования механизмов государственно-частного управления развитием экономики депрессивных регионов [Электронный ресурс] / Ю. М. Казаков // Интернет-журнал “Экономические исследования”. – 2012. – №4 (12). – Режим доступа : <http://www.erce.ru/internet-magazine/magazine/32/496/>.

21 Губанов И. А. Государственно-частное партнерство в реализации функций российского государства. (вопросы теории и практики) : автореф. дисс. канд. юр. наук. СПб. : Питер. – 2010. – 16 с.

XX asrning o'rtalariga kelib tadqiqotchilar insoniyatga tabiiy resurslardan foydalanishning yanada samarali usullarini taklif qiladigan va to'plangan ishlab chiqarish kapitaliga asoslangan sanoat iqtisodiyoti bilan shug'ullanar edilar. XXI asrdan boshlab esa ko'plab kompaniyalar kapitallashuvining muhim qismini nomoddiy aktivlar – intellektual mulk (sheriklar, nou-xau va boshqalar), shuningdek, inson kapitali (bilim, malaka, tajriba, xodimlarning ijodiy salohiyati) tashkil etadi²². Tadqiqotlar shundan dalolat beradiki, industrial jamiyatdan postindustrial jamiyatga o'tish quyidagi omillar bilan belgilanadi:

1) mahsulot ishlab chiqarishga yo'naltirilgan iqtisodiyotdan xizmatlar va axborot sohasiga yo'naltirilgan iqtisodiyotga o'tish. Bu borada, birinchi navbatda, bank xizmatlarini rivojlantirish va umumiy foydalanish, ommaviy kommunikatsiya vositalarini rivojlantirish hamda axborot, sog'liqni saqlash, ta'lim, ijtimoiy xizmatlarning umumiy mavjudligi kabi bilimlarni talab qiladigan xizmatlarni rivojlanishi, ikkinchi o'rinda – individual mijozlarga ko'rsatiladigan xizmatlar haqida so'z yuritiladi. XX asrning 90-yillari o'rtalarida ishlab chiqarish, texnik xizmat ko'rsatish va axborot xizmatlarini ko'rsatish sohalarida mos ravishda band bo'lganlar AQSHda – mehnatga layoqatli aholining 25 va 70%; Germaniyada – 40 va 55%; Yaponiyada – 36 va 60%²³;

2) kasbiy belgilarga ko'ra, bo'linish sinfiy bo'linish o'rnini bosganda, jamiyatning ijtimoiy tuzilishining o'zgarishi yuzaga keladi. Xususan, D.Bell postindustrial jamiyatda kapitalistlar sinfi yo'q bo'lishi bilan uning o'rnini ma'lumot va bilim darajasi yuqori bo'lgan yangi hukmron elita egallaydi²⁴, deb hisoblaydi;

3) jamiyat taraqqiyotining asosiy vektorlarini aniqlashda nazariy bilimlarning markaziy o'rnida Oliy ta'lim muassasalarining ahamiyati ortib borishi kuzatiladi. Bu borada O'zbekiston Respublikasida oliy ta'limga qamrovni kengaytirish, oliy ma'lumotli mutaxassislar tayyorlash sifatini oshirish, iqtisodiyotning eng tez o'sib borayotgan yo'nalishlarida amaliy tadqiqotlarni kuchaytirish, "korxona – oliygoh – ilmiy tashkilot" klaster tizimini joriy etish²⁵ vazifalarini belgilanishi tahsinga loryiqdir;[2]

4) yangi intellektual texnologiyalarni yaratish (boshqa narsalar qatorida, masalan, genetik muhandislik va klonlash, yangi qishloq xo'jaligi texnologiyalari va boshqalar). Bilimlar iqtisodiyotiga evolyusion o'tish inson kapitalining umumiy hajmidagi ulushining tobora ortib borishi bilan birga keladi. Agar XVII–XVIII asrlarda inson kapitalining umumiy massasidagi solishtirma og'irligi XIX asr boshlarida 10% dan oshmagan bo'lsa, XX asrning ikkinchi yarmidan boshlab inson kapitali ulushining o'sish sur'ati eng kuchli bo'lib 33% ga oshdi. G'arb mamlakatlari uchun minimal hisob-kitoblarga ko'ra, bu ulush 1913-yildan 1973-yilgacha bo'lgan davrda 31% dan 57% gacha o'sdi va chorak asrdan keyin deyarli 70% ga yetdi²⁶.

Shunday qilib, XXI asrda tabiiy boylik emas, hudud emas, balki yuqori texnologiyalar, bilim, aql-zakovatga asoslangan bilimlar iqtisodiyoti shakllanishining asosi, u yoki bu mamlakat aholisining farovonligi va hayot sifatining manbai bo'ladi. Buni so'nggi o'n yilliklarda nomoddiy aktivlar jadal sur'atlarda o'sib borayotgan dunyoning eng rivojlangan mamlakatlari tajribasi ham tasdiqlaydi.

5) Demak, o'tgan asrning 80-yillari boshida AQSH sanoatiga qo'yilgan sarmoyalarning 60 %ga yaqini moddiy boyliklarni sotib olishga yo'naltirilgan bo'lsa, yigirma yildan keyin bu ulush 16% ni tashkil etdi. XX asrning 90-yillari boshidan beri AQSH kompaniyalari boshqa uskunalariga qaraganda axborotni qayta ishlash uskunalarini sotib olishga ko'proq pul sarflaydi²⁷.

Belgilangan toifalarning mohiyatidan kelib chiqib, quyidagilarni ko'rib chiqamiz: ko'rib chiqilayotgan toifalar bir xil iqtisodiy jarayonlarni aks ettiradimi yoki "bilimlarga asoslangan iqtisodiyot" va "bilimlar iqtisodiyoti"ning muhim asoslari farqlanadi. "Bilimlar iqtisodiyoti" kategoriyasi 1962-yilda F.Maxlup tomonidan AQSHda amalga oshirila boshlangan bilimlarning jadal rivojlanishi, ishlab chiqarilishi va tarqalishini o'rganishda iqtisodiy faoliyatning yangi jamlangan turi – iqtisodiyot sektorini tavsiflashda qo'llangan (bilimlar iqtisodiyoti sektori). F.Maxlup bilim sohasini ta'lim, ilmiy tadqiqot va ishlanmalar, ommaviy axborot vositalari, axborot texnologiyalari va xizmatlarini nazarda tutadi²⁸.

Darhaqiqat, aynan fan va ta'lim sohasida faol avlodni shakllantirish, bilim to'plash, ularning yutuqlarini ommaviy axborot vositalari va axborot xizmatlari orqali yetkazish mumkin. Hozirgi vaqtda ayrim tadqiqotchilar

22 About Knowledge Economy: Frequently Asked Questions [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.developmentgateway.org/knowledge>.

23 Educational expenditure statistics [Electronic recourse]. – Access mode: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Educational_expenditure_statistics.

24 Белл Д. Третья технологическая революция и ее возможные социально-экономические последствия / Д. Белл – М.: Академия. – 2004. – 788 с.

25 Ўзбекистон Республикаси Президентининг 11.09.2023 йилдаги "Ўзбекистон – 2030" стратегиясини 2023 йилда сифатли ва ўз вақтида амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги ПҚ-300-сон қарори, <https://lex.uz>

26 Колесниченко В. Ф. Роль кредитных учреждений в финансовом обеспечении инновационной деятельности в условиях развития экономики знаний / В. Ф. Колесниченко // Проблемы экономики. ИД "ИНЖЭК". – 2010. – № 1. – С. 65-72.

27 Корнеева Т. М. Государственная политика в сфере экономики знаний: автореф. дис. на соискание ученой степени к.э.н., специальность 08.00.03/Т. М. Корнеева. –К.: Полиграфический участок ГУ "Институт экономики и прогнозирования НАН Украины". – 2010. – 28 с.

28 Жаринова А. Г. Экономика знаний: содержание и роль интеллекта человека в его формировании [Электронный ресурс] / А.Г. Жаринова. – Режим доступа: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ppel/2010_28/Jarinova.pdf. – Заголовок с экрана.

F.Maxlup atamasidan foydalanib, u taklif etgan “bilimlar iqtisodiyoti” kategoriyasining asl mohiyatidan chetga chiqib, uni turlicha talqin qilmoqdalar. Xususan, bilimlar iqtisodiyoti deganda “...mahsulot va xizmatlar ishlab chiqarish sohasi inson aql-zakovatini amaliy amalga oshirish sohasi sifatida tushunilishi taklif etiladi, bunda ustun va ustuvor resurs yangi, dolzarb asosga aylangan bilimdir.

Boshqa bir fikrga koʻra, bilimlar iqtisodiyoti postindustrial iqtisodiyot bilan chambarchas bogʻliq boʻlgan iqtisodiyot boʻlib, unda taraqqiyotning asosiy harakatlantiruvchi kuchi inson kapitali va axborot muhitida jamlangan bilim hisoblanadi. Bundan tashqari, Oʻzbekiston Respublikasi uchun bu tabiatni yoʻq qilish va ekspluatatsiya qilish iqtisodiyotini, insonning maksimal foyda olishga boʻlgan koʻr-koʻrona istagi iqtisodiyotini almashtirishi kerak boʻlgan mutlaqo yangi obyektidir. Uning asosi insonning isteʼmolchi motivi emas, balki tabiatga zarar yetkazmaslik, uni koʻpaytirishga hissa qoʻshadigan tarzda oʻz ehtiyojlarini qondirish istagidir. Bilim iqtisodiyoti eng yuqori darajadagi oʻzi anglash, shaxsning maʼnaviy oʻsishi va boshqa ehtiyojlarni qondirish uchun moʻljallangan²⁹.

Bilimlar iqtisodiyotining asosiy xarakteristikalarini bozorning dematerializatsiyasi va iqtisodiy almashinuvning yangi shakllarining paydo boʻlishi, iqtisodiyotni cheklangan resurslardan qisman mahrum qilish, axborot iqtisodiyotini umumiy farovonlik iqtisodiga aylantiradigan mumkin boʻlgan axborot namunalari yaratish, uning moddiy substratining boyligini yoʻqotish, axborot, nou-xau, kompyuter texnologiyalarini asosiy “boylik va strategik resurs”ga aylantirish, mamlakat farovonligini “uning ishchi kuchining malaka darajasi, shuningdek, eng yangi texnologiyalarni moslashtirish va ulardan foydalanish qobiliyati bilan” aniqlash, mamlakat raqobatbardoshligining eng muhim omili sifatida nou-xaudan optimal foydalanishdan iborat. Shunday qilib, olimlar jismoniy mehnat va qishloq xoʻjaligiga asoslangan iqtisodiyot oʻrnini tabiiy resurslardan foydalanishga asoslangan sanoat iqtisodiyoti davri egalladi, bu esa, oʻz navbatida, axborot iqtisodiyoti yoki bilim iqtisodiyoti tomonidan oʻzgartirilmoqda, degan xulosaga keldi³⁰.

Shuni taʼkidlash kerakki, “iqtisod” toifasi koʻpincha mintaqa (viloyat, tuman iqtisodiyoti), iqtisodiy faoliyat turi (qishloq xoʻjaligi, savdo, transport iqtisodiyoti), mamlakat iqtisodiyotiga yoki bir guruh mamlakatlar (OECD mamlakatlari iqtisodiyoti) iqtisodiyotga nisbatan qoʻllaniladi. Yuqorida aytilganlarga koʻra, “bilim iqtisodiyoti” toifasi hatto iqtisodiy faoliyat turi (savdo iqtisodiyoti, qishloq xoʻjaligi iqtisodiyotiga oʻxshash) bilan bogʻliq boʻlib, u aslida F.Maxlup taklifining mohiyatiga mos keladi, shuning uchun uni ushbu kontekstda ishlatish oʻrinlidir.

Xususan, savdo iqtisodiyoti – bu sotib olish va sotishga asoslangan mehnat mahsuloti hamda xizmatlari almashinuvining tashkil etilishi, tuzilishi, holati boʻlsa, qishloq xoʻjaligi iqtisodiyoti — qishloq xoʻjaligi mahsulotlarini ishlab chiqarish, ayirboshlash va taqsimlash jarayonida shakllanadigan tashkiliy, tuzilma, munosabatlar boʻlib u holda bilim iqtisodiyoti, oʻxshashlik boʻyicha, bilimlarni ishlab chiqarish, almashish va tarqatish bilan bogʻliqdir. “Bilimlarga asoslangan iqtisodiyot” atamasi postindustrial jamiyat iqtisodiyotining mohiyatini aniq va ravshan aks ettiruvchi bunday toifaga ehtiyoj tugʻilganda qoʻllanila boshlandi, chunki unga oʻtish bilan bir qatorda mamlakat iqtisodiyotining mohiyati, shuningdek, uning har bir tarmogʻi oʻzgaradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib aytganda, bilimga asoslangan iqtisodiyot – bu taraqqiyoti bilimlar bilan ragʻbatlantiriladigan, innovatsiyalarni doimiy ravishda ishlab chiqish va joriy etish tufayli moddiy ishlab chiqarishning asosiga aylangan, asosini axborot resurslari, mahsulotlar, xizmatlar, texnologiyalar va kommunikatsiyalar tashkil etadigan iqtisodiyotdir.

Buyuk olim va mutafakkir Abu Rayhon Beruniyning koʻp sonli asarlarida uning iqtisodiy qarashlari oʻz aksini topgan. U iqtisodiy faoliyat — mehnat, bunyodkorlik, yaratuvchanlik asosida odamning ehtiyojini qondirishga boʻlgan intilishi yotadi, deb hisoblagan. U oʻzining asarlarida jismoniy mehnat bilan bir paytda aqliy mehnat ham muhim ekanligini taʼkidlaydi. U ish haqi mehnatning ogʻirligiga va unumdorligiga bogʻliq boʻlishi kerak ekanligini taʼkidlagan. Olimning asarlaridan mehnat taqsimotiga oid fikrlar ham joy olgan. Olim oʻsha davridayoq iqtisodiyot sohasidagi inson omilining ahamiyati haqida qimmatli fikrlarni bildirgan.

Aslida, iqtisodiy bilimlar bu – “axborot” va “innovatsion iqtisodiyot”ga qaraganda kengroq tushuncha boʻlib, ularning asosiy belgilarini oʻz ichiga oladi, yaʼni bilimga asoslangan iqtisodiyot informativlik va innovatsionlik xususiyatlariga ega, lekin asosiysi bilim mazmunidir.

Takliflar shuki, fundamental iqtisodiy bilimlarni uqish, iqtisodiy bilimlarni innovatsion gʻoyalar bilan boyitish, iqtisodiy bilimlarni davlat va jamiyat rivoji uchun safarbar etish, davlat dasturlarini konstruktiv tahlil qila olish va tillar bilan iqtisodiy bilimlarni birga rivojlantirish dolzarbdur.

29 Экономика знаний: содержание и роль интеллекта человека в его формировании [Электронный ресурс] / А. Г. Жаринова. – Режим доступа: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/ppei/2010_28/Jarinova.pdf. – Заголовок с экрана.

30 Сакайя Т. Стоимость, создаваемая знанием, или История будущего / Т. Сакайя // Новая постиндустриальная волна на Западе : Антология ; под ред. В. Л. Иноземцева. – М. : Academia, 2009. – С. 337–371.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga murojaatnomasi. – Xalq so'zi, 2020-yil, 25-yanvar. – b.3.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston — 2030" strategiyasini 2023-yilda sifatli va o'z vaqtida amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida" 11.09.2023 yildagi PQ-300-son qarori, <https://lex.uz>
3. Tashmatov Sh., Xasanxonova N. Iqtisodiy ta'limotlar tarixi. O'quv qo'llanma. T.: IQTISODIYOT DUNYOSI", 2020.
4. G.Bekerning ko'pchilik diqqatiga sazovor bo'lgan "Inson kapitaliga investisiyalar" ishi 1962-yili nashr etildi.
5. Шляхтин Ю.М. Структуризация интеллектуального капитала в экономике знаний. Диссертация на соискание учёной степени кандидата наук. Ярославль, 2009. – С. 8.
6. Иноземцев В.Л. За пределами экономического общества. Постиндустриальные теории и постэкономические тенденции в современном обществе. - <http://vwwv.postindustrial.net>
7. О.–Ким Дж. Факторный, дискриминантный и кластерный анализ: пер. с англ. / Дж. О.–Ким, Ч.У. Мюллер, У.Р. Клекка и др.; [под ред. И.С. Енюкова]. – М. : Финансы и статистика. – 2009. – 215 с.
8. Клейнер Г. Б. Проблемы становления и развития экономики знаний: микроэкономические аспекты. Россия в глобализирующемся мире: модернизация российской экономики / Г. Б. Клейнер, В. Л. Макаров. – М. : Наука. – 2007. – С. 25–38.
9. Гэлбрейт Дж. К. Новое индустриальное общество / Дж. К. Гэлбрейт. – М. : Прогресс. – 2009. – 480 с.
10. Казаков Ю. М. Перспективы использования механизмов государственно–частного управления развитием экономики депрессивных регионов [Электронный ресурс] / Ю. М. Казаков // Интернет–журнал "Экономические исследования". – 2012. – №4 (12). – Режим доступа : <http://www.erce.ru/internet-magazine/magazine/32/496>.
11. Губанов И. А. Государственно–частное партнерство в реализации функций российского государства. (вопросы теории и практики) : автореф. дисс. канд. юр. наук. СПб. : Питер. – 2010. – 16 с.
12. About Knowledge Economy : Frequently Asked Questions [Electronic resource]. – Access mode : [http:// www.developmentgateway.org/knowledge](http://www.developmentgateway.org/knowledge).

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 6

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

